

ห้องวิจัย : ผู้แนะนำ สุวิมล ว่องวาณิช
รัชนีกุล ภิญโญภาณุวัฒน์

รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง : การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการโดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม

นงลักษณ์ วิรัชชัย

รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง : การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ โดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม จัดพิมพ์โดย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๓

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการโดยครอบครัวและชุมชนมีส่วนร่วม โดยใช้องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและจากการวิจัยรายกรณีโครงการฟื้นฟูเด็กพิการโดยชุมชนมูลนิธิเพื่อเด็กพิการจังหวัดนครศรีธรรมราชมาวิเคราะห์ และสังเคราะห์เพื่อพัฒนาเป็นรูปแบบ เรียกชื่อว่า รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบรวมพลัง

ผลการวิจัย

๑. บทเรียนจากการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการของประเทศไทย

ในอดีตการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการเริ่มต้นจากหน่วยงาน/องค์กรเอกชน ต่อมาหน่วยงานภาครัฐได้เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินการอย่างเป็นทางการ ลักษณะการจัดการศึกษาระยะแรก เป็นการจัดการศึกษาในโรงเรียนพิเศษเฉพาะทาง จนกระทั่งในปี พ.ศ. ๒๕๐๐ จึงได้เริ่มทดลองจัดการเรียนแบบเรียนร่วมในโรงเรียนปกติและมีแนวโน้มที่จะเป็นการจัดการเรียนแบบเรียนร่วมมากขึ้น

หน่วยงานภาครัฐที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ มีประมาณ ๑๐ หน่วยงาน แต่ขาดองค์กรกลางที่ทำหน้าที่ประสานนโยบายระหว่างหน่วยงาน ส่วนใหญ่มีรูปแบบการดำเนินงานค่อนข้างตายตัว ในขณะที่ภาคเอกชนมุ่งจัดการศึกษา/การฟื้นฟูสมรรถภาพที่กลุ่มคนพิการโดยตรง จึงสามารถเลือกใช้รูปแบบที่ยืดหยุ่นต่างกันได้หลากหลายรวมทั้งมีอิสระและความคล่องตัวในการดำเนินงาน

ถ้าพิจารณาในด้านความพร้อมในการดำเนินการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ พบว่าในอดีตงบประมาณที่ได้รับค่อนข้างน้อย แต่ในปัจจุบันไม่ค่อยมีปัญหาด้านงบประมาณ แต่มีปัญหาด้านความพร้อมของบุคลากรทั้งในแง่ปริมาณและคุณภาพ

๒. บทเรียนจากนักวิชาการ

รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการ ตามทัศนะของนักวิชาการมีแนวโน้มที่จะเป็น รูปแบบการจัดการเรียนร่วม ประเภทการจัดการเรียนร่วมชั้นและการมีส่วนร่วมจากครอบครัว และชุมชนมากขึ้นสามารถจัดได้เป็น ๕ กลุ่ม ดังนี้

๒.๑ รูปแบบการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการในกระแสหลัก (Education Special Students in the Mainstream) ประเภทการจัดการเรียนร่วมชั้น (Inclusion) แนวคิดหลักอยู่ที่ การเปิดโอกาสให้เด็กพิการได้เข้าเรียนร่วมกับเด็กปกติในโรงเรียนทั่วไปในชั้นเรียนที่เหมาะสม กับอายุของเด็กพิการ โดยอาจมีการช่วยเหลือ ในการสอนเพิ่มเป็นพิเศษหรือขยายขอบเขตการ ให้บริการการศึกษา

๒.๒ รูปแบบการฟื้นฟูสมรรถภาพคน พิการแบบอิงชุมชนและแบบอิงครอบครัว (Community - Based Rehabilitation = CBR and Home - Based Rehabilitation = HBR) เป็นการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการกรณีที่คน พิการอยู่ห่างไกล ไม่สามารถมารับการฟื้นฟู สมรรถภาพจากสถาบันเช่นโรงพยาบาลได้สะดวก การใช้ประโยชน์จากครอบครัว จากหน่วยงาน และจากองค์กรอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องในชุมชนเป็น รากฐานในการฟื้นฟูสมรรถภาพขั้นต้น

๒.๓ รูปแบบการทำงานเป็นทีม (Team-work) การสอนเป็นทีม (Team Teaching) การรวมพลังทำงาน (Collabo-ration) และการ ให้คำปรึกษา (Consultation) ในการจัดการ เรียนร่วมแบบรวมพลัง บุคคลที่สำคัญ คือ ครูผู้สอน โดยต้องช่วยกันทำงานเป็นทีม มีการ ร่วมใจร่วมมือทำงานเพื่อประสิทธิภาพของงาน

๒.๔ รูปแบบการจัดการเรียนการสอนแบบ บทบาทหน้าที่ (Functional Instruction) ให้ ความสนใจกับสมรรถภาพและทักษะที่เด็กพิการ แต่ละคนจำเป็นต้องใช้ในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคม

แล้วจัดการเรียนการสอนตามความเหมาะสม

๒.๕ รูปแบบการเรียนการสอนเป็นราย บุคคล (Individualized Instruction) เป็น หลักการสำคัญของการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก พิการ ครูต้องจัดทำแผนการศึกษาเป็นรายบุคคล โดยมีคณะกรรมการประกอบด้วยครูที่เกี่ยวข้อง ทั้งหมดและบิดามารดาของเด็ก มีการติดตาม และปรับแผนการศึกษาให้เหมาะสมกับพัฒนาการ และความต้องการของเด็กแต่ละคนตลอดเวลา

๓. บทเรียนจากการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการของต่างประเทศ

บทเรียนจากการศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดการศึกษา/การฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ ในต่างแดนรวม ๑๐ ประเทศ สรุปได้ว่า ประเทศ ทางยุโรปและอเมริกาเริ่มจัดการศึกษาและการ ฟื้นฟูคนพิการ มีหน่วยงานกลางรับผิดชอบ ดำเนินงานด้านนโยบาย การวิจัยและหลักสูตร ในภาพรวม ในระดับปฏิบัติ โรงเรียนมีอิสระใน การดำเนินงานและยืดหยุ่นหลักสูตรได้ตาม ความเหมาะสม ประเทศทางเอเชียยกเว้นญี่ปุ่น มีการพัฒนาด้านการจัดการศึกษาพิเศษช้ากว่า ต่างประเทศ แนวคิดในการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก พิการมีแนวโน้มเป็นแบบการจัดการเรียน แบบเรียนร่วมมากขึ้น โดยมีการจัดฝึกอาชีพ และติดตามการประกอบอาชีพเป็นโปรแกรม รายบุคคล

๔. บทเรียนจากการวิจัยรายการณีโครงการ ฟื้นฟูเด็กพิการโดยชุมชน

ผู้วิจัยได้สรุปบทเรียนที่ได้จากการวิจัยรายการณี คือโครงการฟื้นฟูเด็กพิการโดยชุมชน (community - based rehabilitation = CBR) ซึ่งมีจุดเด่นที่การรวมทรัพยากรจากครอบครัว และชุมชนที่มีอยู่ในท้องถิ่นเข้ามาช่วยในการ ฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ โดยไม่มีการปรับ เปลี่ยนโครงสร้างการบริหารงานของหน่วยงาน

ในชุมชน แต่มีการกระตุ้นและส่งเสริมให้มีการดำเนินงานอย่างเข้มแข็งมากขึ้น ลักษณะของโครงการมีความยืดหยุ่นสูง

หัวหน้าฝ่ายฟื้นฟูเด็กพิการในชุมชน เป็นบุคคลที่สำคัญในการดำเนินงานทั้งหมด เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง (change agent) ในการดำเนินงานการจัดการศึกษาสำหรับเด็กพิการ

การดำเนินงานตามแนวคิดการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการโดยชุมชนสามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ในประเทศไทย โดยต้องพิจารณาคัดสรรตัวครูที่จะทำหน้าที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง

๕. รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลัง

รูปแบบการจัดการเรียนร่วมแบบรวมพลังควรมีความยืดหยุ่นสูง ผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ประสานงานหรือผู้นำการเปลี่ยนแปลงอาจจะเป็นครู เป็นอาสาสมัคร หรือสมาชิก อบต. หรือหน่วยงานเอกชน ขอบข่ายงานการจัดการศึกษาหรือการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการสามารถปรับได้ว่าจะทำครบทุกด้านหรือบางด้าน สามารถเริ่มดำเนินการได้ทุกระดับ ทุกเวลาและสถานที่ การพัฒนาเด็กพิการใช้หลักการจัดโปรแกรมเป็นรายบุคคล ให้เหมาะสมกับความต้องการของเด็กแต่ละคนที่แตกต่างกัน เน้นการทำงานเป็นทีม แสวงหา

แนวร่วมและความร่วมมือจากทุกแหล่งที่จะหาได้ และมีการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ผู้วิจัยได้นำเสนอมาตรการและแนวทาง รวม ๕ ประการ **ประการแรก** ควรมีกฎหมายหรือบทบัญญัติเฉพาะเรื่องการจัดการศึกษาและการฟื้นฟูสมรรถภาพคนพิการ มีสาระรวมถึงสิทธิของคนพิการ **ประการที่สอง** รัฐควรให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการจัดการศึกษา การฟื้นฟูสมรรถภาพและการฝึกอาชีพสำหรับคนพิการมากขึ้น สนับสนุนให้มีการร่วมมือดำเนินงานระหว่างโรงเรียน ครอบครัวและชุมชน เพื่อเป็นการลงทุนขยายบริการการศึกษาให้ได้ผลตามเป้าหมายโดยเร็ว **ประการที่สาม** ควรมีการวางระบบการจัดการศึกษาสำหรับคนพิการให้สอดคล้องกับระบบการศึกษา ระบบการประกันคุณภาพและระบบการประเมินผลรวมทั้งระบบเศรษฐกิจของประเทศ **ประการที่สี่** ต้องมีการปรับกระบวนการทัศนผู้เกี่ยวข้องทั้งหมดในการดำเนินงาน ให้ขยายขอบเขตการปฏิบัติงานครอบคลุมคนพิการโดยไม่มีการเลือกปฏิบัติ และมีศักยภาพในการทำงานร่วมกันเป็นทีมมากขึ้น **ประการสุดท้าย** ปรับปรุงการดำเนินงานจากทุกหน่วยงาน และทุกองค์กรทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและที่เป็นฝ่ายสนับสนุนการดำเนินงาน

ผู้วิจัย

ศาสตราจารย์กิตติคุณ ดร. นงลักษณ์ วีรัชชัย อาจารย์ประจำภาควิชาการศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย